

UNGERN. I valet 2010 blev fascistiska Jobbik tredje största partiet i Ungern. I dag har både samhällsnormer och politik påverkats av högerextrema åsikter. **Joakim Medin** har besökt Budapest.

Högerextremismen har blivit norm

REPORTAGE

Under sommaren publicerar UNT Kultur reportage av nytexaminerade journalister, i samarbete med Journalistikutbildningen vid Uppsala universitet.

SPORTBÅTAR OCH PRÅMAR glider fram på Donaus grågröna vatten. Det är en varm och stilla eftermiddag, och längs med Budapests flodkant sitter folk i solen och dinglar med fötterna ovanför vattnet. Öl, picknickmat och skratt. Vi skulle kunna vara i vilken modern europeisk stad som helst.

Men så kommer en ung man gående längs med samma stenkant. Han har rakat huvud, tajta jeans instoppade i ett par högskaftade militärkängor, och över en svart T-shirt bär han en knäppt, svart väst med fickor som har en rödviträndig vapensköld – de nationalistiska Árpádränderna – på höger bröstsidan. Det är en uniformväst som är förbjuden att bära, och som förknippas med den lika förbjudna och fascistiska, paramilitära organisationen Ungerska gardet. Vi befinner oss i centrum, bara 300 meter från parlamentet – landets lagstiftande församling. Men ingen annan tittar upp.

I ETT LUFTIGT KONTOR VID Deák Ferenc-torget, i hjärtat av huvudstaden, håller Stephan Müller upp tre fingrar i luften. Det finns vanligtvis tre sorters reaktioner, menar han, när fascistiska organisationer och våldsdåd dyker upp i ett land.

– Ett: staten sätter stopp eller drar klara gränser. Två: det civila samhället sluter upp i protest mot extremismen. Tre: de som utsätts organiserar sig i egna självförsvarsgrupper. Men det oroväckande är att vi egentligen inte sett någon av de här tre reaktionerna ännu i Ungern.

Stephan Müller är programdirektör på European Roma Rights Centre (ERRC), en organisation som arbetar med att värna och förstärka mänskliga och medborgerliga rättigheter för romer. ERRC har fått allt större problem att handskas med de senaste åren. Diskrimineringen är mycket stor, och våldet har ökat. Under perioden 2008–2012 registrerade ERRC minst 48 attacker mot ungerska romer eller deras egendom, med bland annat brandbomber, handgranater och skottlossningar. Tolv romer skadades, nio dog inklusive två barn.

– Det har skett ett tydligt skifte. Tidigare fanns också rasism, men folk skämdes att prata om ”smutsiga ziganer”. Det var inte okej att säga det. I dag är det normalt, du hör det i mat-

affären. Och beteendet stärks av att politiker i parlamentet pratar på samma sätt, säger Stephan Müller.

Ungern har på kort tid gått igenom stora förändringar, som påverkat både språkbruk, tolerans och samhällets uppbyggnad. I parlamentsvalet våren 2010 besegrades Socialdemokraterna av det konservativa partiet Fidesz, som fick 52 procent av rösterna och bildade en egen majoritetsregering. Samtidigt fick högerextrema Jobbik 17 procent av rösterna, och blev från nästan ingensans det tredje största partiet i landet.

JOBBIK ÄR ETT FASCISTISKT parti som grundades 2003. Det är antisemitiskt och tror på en judisk konspiration i och mot Ungern. Partiet är för dödsstraffets återinförande, emot liberal demokrati, emot homosexualitet, och har starka band till en flora av högerextrema och rasistiska webbsidor. Det är nationalchauvinistiskt och vill återupprätta forna tiders Storungern. Inte minst är partiet antiziganistiskt, och har byggt upp stora delar av sin kärna kring att värna det (vita) ungerska folket från ”ziganterroriseringen”. Ett led i den ambitionen var att 2007 etablera det Ungerska gardet, vars medlemmar i svarta västar och uniformer var den första av flera vigilantegrupper att belägra hela byar och trakassera romer. Lagen har tagits i egna händer.

Partiets framgångar har stadigt vuxit, då de i sin mosaik av åsikter verkar fånga upp flera underliggande strömningar i det ungerska samhället. Men få ungrare verkar hittills har förfärat sig över denna utveckling, och de politiska institutioner man förväntar sig borde reagera över rasistiskt språkbruk har inte gjort så.

- PROBLEMET ÄR ATT det i Ungern inte finns något civilsamhälle i västeuropeisk mening att tala om, säger Stephan Müller.

Inget civilsamhälle starkt nog för att mobilisera människor eller för att få till en sund diskussion. Civilsamhället tilläts inte under det totalitära 1900-talet, och har aldrig etablerats på riktigt efter 1989.

Frågan om högerextremism är i dag bara intressant för vissa i samhället, inte alla. Den politiska oppositionen är splittrad, och den antifascistiska rörelsen får liten uppmärksamhet.

Många analyser och ny litteratur som kommit om Ungerns utveckling, återkommer inte sällan till begreppen *besvikelse* och *historiens förlorare*, när situationen ska förklaras. Efter kommunismens fall 1989 trodde många ungrare att kapitalismen skulle leda dem

Text och foto:
Joakim Medin
kultur@unt.se

FAKTA

Joakim Medin

BAKGRUND: Född och upp vuxen i Mölndal, har läst gymnasieläraryrket, statskunskap och historia, samt journalistik i Uppsala.

DÄRFÖR SKREV JAG DET HÄR:

På allt fler håll breder högerextremism och rasism ut sig. Länder som går i bräsch är viktiga att bevaka, eftersom frågan om tolerans och mångfald avgör vilken framtid vi kommer leva i.

I CENTRUM. Ungerska nationalgardet, det fascistiska partiet Jobbiks militära gren, har blivit alltmer accepterat i Ungern.

FOTO: SCANPIX

till paradiset. Järnridåns nedmontering, ekonomiska reformer, Nato, EU och inflödet av nya varor skulle föra Ungern tillbaka till Västeuropa.

Men i dag finns hos många i stället en stor bitterhet, över att den nya givna kom med nedläggningar av statliga företag, 11 procent arbetslöshet och 14 procent invånare under fattigdomsnivån. Många små samhällen drabbades hårt när kommunismens jobb försvann i det nya systemet. Även landets cirka 800 000 romer, som under det förra samhällssystemet hade arbeten, lider i dag av nästan total arbetslöshet och svår fattigdom.

HOS MÅNGA UNGRARE finns det dessutom en föreställning om att deras folk är förlorare i historien. Att de har drabbats av stormakters invasioner och ockupationer under århundraden. De har stått på fel sida i två världskrig, förlorat två tredjedelar av landets territorium i fredsuppgörelser och dominerades av Sovjetunionen i decennier. Med kapitalismens baksidor och ekonomisk kris har ungrarna ännu en gång gjorts till offer. En dröm om revansch och att landet ska stå stolt på egna ben igen – med eller utan landmassorna man förlorade efter första världskriget – har levt kvar. I dag har fattiga som rika samlats under en extremt stark nationalism, som söker syndabockar. En hel del ungrare längtar tillbaka till en tid då det åtminstone fanns social trygghet och ordning,

och har röstat på politiker som både utlovat detta och även sagt sig ha identifierat de skyldiga till att landet går på knäna: EU och överdriven liberalism enligt premiärminister Viktor Orbán, judar och romer enligt Jobbik.

FRÅGAN I UNGERN ÄR I DAG därför mer komplicerad än att den bara skulle röra Jobbik. Vad mycket internationell kritik handlat om är oroväckande antidemokratiska inslag även hos den konservativa regeringen. Fidesz tar officiellt avstånd från högerextremism, men har själv haft en tendens att förknippas med den. Regeringsrepresentanter och borgmästare har deltagit i minnesceremonier för andra världskrigets fascister och nazikollaboratörer. Romska familjer som försökt söka asyl i Kanada har kallats kriminella och förvägrats återvända hem.

I våras delade regeringen ut hederspriser till medborgare, som bland annat gick till en högerextrem rockmusiker. ”Årets journalist” blev en tv-reporter som kallat romer ”mänskliga apor”. Flera konservativa tidningar nära regeringen har influerats av trenden och i en av dem skrev Szolt Bayer, medgrundare av Fidesz och före detta partipresschef, i januari att romer är ”djur” som inte borde få leva.

I dag verkar lika många vara oroliga över att ha Jobbik i parlamentet, som över regeringspartiet och dess förmåga att fånga upp samma högerextrema vindar och blinda nationalism. Det ris-

BRUNA VINDAR. Det högerextrema partiet Jobbik är i dag tredje största parti i Ungern och dess åsikter sprider sig.

FOTO: SCANPIX

kerar att extrema åsikter får fäste i fler sektorer än där de redan dykt upp: medieföretag, i den högre utbildningen och i poliskåren. De senaste åren har samhällets normer redan förskjutits så att det i dag går att säga eller påstå saker som skulle ha varit otänkbara för tio år sedan – och som fortfarande är otänkbara i andra länder.

I BUDAPEST FINNS DET SEDAN 2011 inte längre något Moskvatorg. Det blir jag varse när jag ska möta en vän där, men inte hittar stationen på linjekartan i tunnelbanetåget. En engelsktalande ungrare förklarar att platsen nu i stället heter Széll Kálmán torget, även om många ännu använder sig av det gamla namnet.

Den 1 januari i år trädde en ny lag i kraft. Lagen förbjuder offentliga platser i hela landet att ha namn efter personer eller anknytningar som bidrog till att bygga eller upprätthålla auktoritära politiska system under 1900-talet. 24 år efter murens fall har långt fler torg och gator hastigt tvingats byta namn. Vad den nya lagen om totalitära systemnamn däremot inte innefattar är den totalitära och högernationalistiska regim under amiral Miklós Horthy som regerade i Ungern 1920–1944. En regim som på 1930-talet införde antisemitiska lagar och sedan kom att samarbeta med nazisterna i förföljelser och mord på judar, innan Hitler helt ockuperade landet. Samma regim gick också in i kriget på nazisternas sida. Det flertalet Horthystatyer som rests och de offentliga parker som döpts om efter Horthy under 2012 – oftast på lokala initiativ av Jobbik – får finnas kvar. Flera gånger har Fidesz-

STEPHAN MÜLLER, programdirektör på European Roma Rights Centre i Budapest.

FOTO: JOAKIM MEDIN

politiker själva närvarat vid invigningarna.

UNDAN FÖR UNDAN har allt tydligare inslag av nationalism, samt den dyrkan av amiral Horthy som slutat vara tabu i konservativa kretsar, kunnat synas hos Fidesz och även utanför det ståtliga och berömda parlamentet i Budapest. Under våren har hela området varit inringat av banderollklädda stängsel med svartvita foton på folkliga sammankomster och militärparader. Innanför pågår ombyggnationer. Regeringen har beslutat att torget framför byggnaden, liksom en staty bredvid av nationalhjälten Kosuth, till stora kostnader ska återställas till utseendet under Horthys mellankrigstid.

I det bergiga Buda, på vänstra sidan av Donau, besöker jag Jobbiks partihögkvar-

”Det har skett ett tydligt skifte. Tidigare fanns också rasism, men folk skämdes att prata om ’smutsiga zigenare’. Det var inte okej att säga det. I dag är det normalt, du hör det i mataffären. Och beteendet stärks av att politiker i parlamentet pratar på samma sätt.”

ter. Skyltfönstret ut mot gatan är tapetserat av flygblad om hot mot, eller kamp för, det ungerska fosterlandet. Men det högerextrema partiet är känt för att inte tycka om journalister och ännu svårare bör det vara att få en kommentar från själva högborgen i huvudstaden. Därför presenterar jag mig som en ideologisk sympatisör när jag går in i lokalen.

EN PARTIMEDLEM KRING DE 60 som heter Janos blir snabbt entusiastisk över min bakgrund och hyllar de arbetsföra svenskarna. Han uppskattar den politiska väg jag säger mig ha gått in på och frågar om vi också har problem med judar och zigenare i Sverige?

– Om du går ner för gatan här så kommer du att möta olika folk. Det finns ung-

rare, som är precis som vi är. Men zigenarna är ett annorlunda folk, de har mörkt skinn. Problemet med dem är att de inte vill jobba och inte vill studera, utan bara stjäla.

Janos ger mig material att ta med hem till Sverige. Visitkort, flygblad och valmanifestet från 2010 i engelsk version. Där finns partiförande Gábor Vona, EU-parlamentarikern Krisztina Morvai och andra på framsidan. Vi går även igenom partitidningen Barikád tillsammans, som i dag säljs för en slant i vanliga livsmedelsbutiker. I detta veckonummer från februari hävdar ordförande Vona att samhället har kollapsat och polisen misslyckats att hantera ”zigenarterrorismen”. Ungrarna måste därför säkra lag och ordning med egna händer, och organisera sig i försvarsgrupper.

– DIN NYA GENERATION MÅSTE SE sig noga för och försvara sitt land, eftersom vissa människor försöker stjäla det, säger Janos.

Just detta hände med Ungern, menar han och visar hur stort landet en gång i tiden var. Innan andra människor tog Janos territorium ifrån honom. Samma sak riskerar att hända även i Sverige om vi inte är vaksamma, förklarar Janos och säger att han aktivt följer nyheterna om mitt land. Han tar fram en lapp med kontaktuppgifter till en hängiven sympatisör Jobbik känner i utlandet, som sagt sig vilja flytta till Budapest under året och bli aktiv i partiet. Av en händelse råkar det vara en adress i östra Uppsala.

– Han har bott där i ungefär tjugo år. Men han är ungrare, inte zigenare. Gud välsigne dig, och åk hem och berätta allt för de unga människorna.